

1. inleiding

- Het onderscheid tussen schilderkunst en beeldhouwkunst wordt steeds minder duidelijk
- in de kunst snelle, zich opeenvolgende en overlappende stromingen, die deels gerelateerd zijn aan maatschappelijke ontwikkelingen
- de Verenigde Staten van Amerika nemen voor het eerst het voortouw bij de ontwikkelingen in de kunst

2. de beeldende kunst

2.1. bouwkunst

- ideeën over nieuwe woonvormen zijn aan het eind van de twintiger jaren door het CIAM geformuleerd.
- in de Verenigde Staten van Amerika wordt direct na de oorlog ingehaakt op de Internationale Stijl. Europa volgt op het eind van de jaren vijftig
Mies v.d. Rohe, Niemeijer
- ook in de stadsplanning worden de ideeën van het CIAM gerealiseerd: steden worden nu ook ontworpen op de tekentafels: Chandigarh, Brasilia, Bijlmermeer
architecten:
le Corbusier, Van Eyck, Herzberger
- experimentele projecten: **Blom**: kashba; paalwoningen
- in de woningbouw wordt nadruk gelegd op grotere flexibiliteit van het interieur
- opkomst van grote architectenburo's
- rationalisering van het bouwen: *prefab*, modulen, mechanisering
- naast de algemeen toegepaste Internationale Stijl ook projecten met een individuele benadering. Nieuwe materialen en constructies doen hun intrede (kunststoffen en aluminiumconstructies)

2.2. beeldhouwkunst

- na W.O. II werd de beeldhouwkunst aanvankelijk bepaald door tradities en vormen uit de periode daarvoor zoals: Expressionisme, Surrealisme en Constructivisme.
Moore, Hepworth, Zadkine

2.3. schilderkunst

stromingen

■ *Cobra*

- spontane, ongecompliceerde uitingen van kinderen en primitieve volken zijn inspiratiebron. Elk mens heeft creatieve vermogens en dient die te gebruiken
- dynamisch, gebruik van de beeldende middelen
- helder kleurgebruik

Appel, Corneille, Jorn

■ *Abstract Expressionisme*

New York-school,
vanaf ± 1940

- stroming beïnvloed door *American Abstract Artists* (1936) en door uitgeweken Europese kunstenaars. Twee richtingen:

■ *Actionpainting*

± 1940 tot 1955

- actieve, impulsieve omgang met materialen
- motoriek van het schilderen en plotselingen invallen bepalen het werk
- het verstandelijke wordt zo veel mogelijk geëlimineerd
- abstract, of sterk geabstraheerde werken

Pollock, De Kooning

■ Colourfield-painting

(vanaf 1951)

- centraal staat de werking van de kleurvlakken op de toeschouwer
- geen associaties met herkenbare vormen
- beheerst en afgewogen gebruik van de beelden middelen
- veelal groot formaat

Newman, Rothko

- na 1955 meer beredeneerd in *Hard Edge*
Kelly, Stella (tot 1973)

■ Pop Art

± 1950 – ± 1970

- de term is een afkorting van *popular art*; kunstvorm in navolging van de *popular culture* van na W.O. II
- grote nadruk op de commercie in de samenleving als gevolg van de industrialisatie
- de commerciële beeldtaal in de massamedia vormt de belangrijkste inspiratiebron voor kunstenaars
- geen expressionistische, maar koele objectieve weergave van het object
- ontstaan in Engeland en kort daarna, maar wel onafhankelijk hiervan in Amerika en Frankrijk

■ Engelse Pop Art

- onderwerpen ontleend aan de massamedia
 - kritische stellingname t.o.v. de maatschappij
 - benadrukking van sex en erotiek
 - toepassing van traditionele beeldende middelen
- kunstenaars: **Hamilton, Phillips, Hockney**

■ Amerikaanse Pop Art

- onderwerpen ontleend aan: commerciële materialen, stripboekfiguren, *pin-up* figuren en filmsterren
- zwarte strakke contouren; effen, egale en meestal primaire kleuren
- zakelijk en afstandelijk gebruik van beelden en vormen
- vervreemdende effecten door vergroting of herhaling van het gekozen beeld
- toepassing van niet-traditionele materialen
- ontkenning van artistieke aspecten en tradities
- ironie en humor

▲ beeldhouwkunst:

- **Oldenburg, Segal**

▲ schilderkunst:

- **Warhol, Wesselman, Lichtenstein, Rosenquist**

■ Nouveau Réalisme

- in Frankrijk spreekt men van Nouveau Réalisme, i.p.v. Pop Art
- bewust afzetten tegen het individualistische Abstract Expressionisme
- voornamelijk driedimensionale objecten
- alledaagse gebruiksvoorwerpen zijn onderwerp of vormen de inspiratiebron:
 - door opstapeling:

Arman

- wijziging van de identiteit van het object:

Christo, Klein

- assemblage van voorwerpen van een toevallige handeling of gebeurtenis:

Spoerri

andere kunstenaars: **de Saint-Phalle, Raysse**

□ overige landen

In alle landen waar de industrialisatie en commercie een grote ontwikkeling doormaakten in het maatschappelijk leven, is sprake van een vorm van Pop Art, al of niet gekleurd door de traditie van de eigen kunst en cultuur.

■ **Environment**
vanaf de jaren
vijftig

- **tableaus**, waarin de toeschouwer wordt toegelaten
- beeldend materiaal: zeer uiteenlopende materialen, licht, kleur, beweging, geluid
- essentieel: wederzijdse beïnvloeding van mens (toeschouwer kunstenaar) en omgeving. Er wordt via het Environment een beroep gedaan op gevoelens van angst en op fysieke en spirituele ervaringen
- voorafgaande aan een Environment: vaak eerst een onderzoek naar sociologische, psychologische en esthetische problemen
- soms maatschappij-kritische stellingname
Fontana, Rauschenberg, Kienholz, Dubuffet

■ **Happening**
jaren zestig

- grondprincipe: activeren van de toeschouwer door deze te choqueren, te irriteren, wakker te schudden en tot eigen creativiteit te brengen
- invloeden vanuit Futurisme, Dadaïsme en Surrealisme
- ontstaan in New York (1959) en van daaruit verspreid naar Europa
Kaprow, Oldenburg

■ **Zero-Nul beweging**
jaren zestig

- doelstelling: breken met kunstvormen, die geen bijdrage leverden voor nieuwe kunstvormen
- essentieel: relativering van de individuele rol van de kunstenaar onpersoonlijke kunst
- afzetten tegen Abstract-Expressionisme
- voorliefde voor natuur en techniek
- ontwikkelingen in o.a. Duitsland, Nederland, Frankrijk
Nul-groep: Schoonhoven, Klein, Piene, Uecker

■ **Op Art**
vanaf begin
jaren zestig

Naast de Pop Art ontwikkelt zich een andere stroming: de Op Art (*Optical Art*). Sterke invloeden van Futurisme, Constructivisme en Bauhaus lagen eraan ten grondslag. De optische werking is gebaseerd op de suggestie van beweging, golving, trilling of verspring. Wetenschappelijk onderzoek en elementen uit de psychologie of fysiologie speelden een grote rol. Utingsvormen en kenmerken:

- statische werken waarin met behulp van geometrische patronen, of het groeperen van lijnen en/of kleurvlakjes, door het oog een schijnbare ruimte of beweging wordt waargenomen
- statische, veelal halfruimtelijke, of zelfs ruimtelijke werken, waar de toeschouwer langs, of omheen moet lopen om het effect van beweging te ervaren
- geen persoonlijk handschrift van de kunstenaar; veelal door anderen gerealiseerd of op mechanische wijze vermenigvuldigd
Vasarely, Schöffer, groep GRAV

■ **Kinetic Art**
jaren vijftig/
zestig

- beweging van het kunstwerk is essentieel:
 - door mechaniek in het kunstwerk
 - doordat toeschouwer kunstwerk in beweging brengt
 - door wind/water voortbewogen
- invloeden van Futurisme, Constructivisme, Bauhaus
- toepassing van technologie en wetenschappelijk onderzoek
Tinguely, Calder, Pan

■ *Lichtkunst*

jaren vijftig +
jaren zestig

- meestal gecombineerd met kinetische objecten
- verschillende soorten lichtbronnen: gloeilamp, neonbuis, etc.
- directe en indirecte lichtval
- vier categorieën:
 1. *objecten afhankelijk van een exterieure lichtbron*
Schöffner
 2. *objecten met ingebouwde lichtbron*
transformatie in kleur en beweging geprojecteerd op een projectiescherm:
Chyssa, Piene, Mack, Rossi
 3. *licht-environment*
 - synthese van beweging en licht om steeds veranderende omgeving te scheppen
 - toepassing van reflecterende spiegels
Groupe de Recherche d'Art Visuel
 4. *lichtspektakels* (vanaf 1957)
 - experimenten van licht en projectie
 - samengaan van licht en geluid
Usco-groep

■ *Minimal Art*

begin zestiger
jaren

- stroming in de Amerikaanse beeldhouwkunst
- herhaling van (grote) eenvoudige vormen
- sterke relatie tussen object – (tentoonstellings)ruimte
Morris, Judd

■ *Fluxus*

begin jaren
zestig

- internationale stroming onder musici, dichters en beeldende kunstenaars
- streven naar samengaan van de kunsten (literatuur, muziek, beeldende kunst)
- streven naar wisselwerking tussen kunst en dagelijks leven
- sociaal engagement: organisatie van festivals en projecten
- afzetten tegen kunst als middel om de persoon van de kunstenaar te verheerlijken
Beuys, Schippers

■ *Conceptual Art*

vanaf ± 1965

- internationale kunststroming
- nadruk op het abstracte idee, het ontwerp
- ontwerpen worden via schetsen, het gesproken of geschreven woord overgebracht
- uitvoering van een ontwerp is niet belangrijk
- vakmanschap van de kunstenaar is niet belangrijk
Schippers

■ *Hyperrealisme*

eind jaren zestig

- ▲ *beeldhouwkunst*:
 - levensgrote en levensechte, van kunststof vervaardigde figuren worden in een natuurlijke omgeving geplaatst, waardoor een schrik-effect bij de toeschouwer kan ontstaan.
Hanson
- ▲ *schilderkunst*:
 - vanuit het gebruik van de foto, ontwikkelt zich het foto- of hyperrealisme
 - isoleren van een tafereel uit de totaal zichtbare context (afsnijding)
 - weergeven van de werkelijkheid zonder emotie of diepere inhoud
 - voorkeur voor glimmende objecten om ruimtelijkheid te benadrukken in een tweedimensionaal beeld
 - het weer te geven beeld is overal even scherp, vaak in tegenstelling tot een foto
Cottingham, Eddy

■ Land Art

begin jaren
zeventig

- natuur wordt gebruikt als beeldend middel; vervormingen d.m.v. kuilen en voren worden aangebracht (water, waterpartijen)

Heizer

- vreemde elementen worden aan de natuur toegevoegd; staalplaten, gordijnen veranderen het landschap

Christo, Serra

■ Graffiti

zeventig jaren

Wordt gezien als volkskunst. Het naamloze individu maakt door middel van spuitbus en kwast meestal een persoonlijke stripfiguurachtige voorstelling op muren, schuttingen, straatmeubels, gebouwen enz.

■ Foto video

midden jaren
zeventig tot
heden

De foto heeft in het normale verkeer een beeldende functie. In handen van een kunstenaar wordt het een beeldend kunstobject:

- vorm en betekenis worden benadrukt
- door in te grijpen in proces van ontwikkelen kunnen accenten worden aangebracht
- teksten worden bijgeschreven of montages gemaakt

Het geheel nieuwe medium video wordt door kunstenaars ontdekt. Aanvankelijk werd de televisie door velen als een vorm van visuele vervuiling aangemerkt. Met video, waar in tegenstelling tot film, het beeld en geluid direct zichtbaar is op een monitor, worden begrippen als „ruimte en tijd”, reizen of happenings zichtbaar gemaakt en opgeslagen. Andere houden zich bezig met *video-peintures*.

Paik, Rosenbach, Dibbets

■ Nieuwe Wilden

vanaf eind
jaren zeventig

Met een expressieve penseeltoets worden grote doeken gemaakt waarbij figuratie en traditionele beeldende middelen weer een rol spelen.

Kiefer, Penck, Baselitz

3. toegepaste kunst

3.1. industriële vormgeving

industriële vormgeving berust op:

- functionaliteit en *ergonomie*
- het te verwerken of te gebruiken materiaal
- het productieproces
- marktonderzoek
- in de Verenigde Staten van Amerika massaproductie van allerhande consumptiegoederen (huishoudelijke apparaten, auto's). Vormgeving was gericht op de smaak en behoefte van het publiek. Nog sterk geënt op de vormgeving van vlak voor de oorlog: *stroomlijn*. De ongekeerde groei van economie leidde tot soms uitbundige en nodeloze versieringen, snelheidssymbolen, overdadig chroomwerk
- wegwerpmatachappij
- nieuwe materialen als plastics en andere kunststoffen kregen, na aanvankelijk van de traditionele materialen afgeleide vormen, voor het gebruiksdoel en fabricageproces geëigende vormen

3.2. mode- textielvormgeving na 1945

- in 1947 lanceerde **Dior** de *New Look*. Een zeer vrouwelijke mode. Deze kleding bevatte zeer veel stof, waardoor alleen de beter gesitueerden zich, als gevolg van de schaarste aan materialen deze mode konden permitteren
- de kleding leek steeds meer geconstrueerd en gestyleerd te zijn. Het silhouet werd steeds geometrischer
- jeugdmode
- in dezelfde periode is er sprake van een rock and roll-generatie. Modebeeld: spijkerbroeken, puntige lakschoenen, lange bakkebaarden (jongens) en vetkuiven
- vanaf de jaren zestig ontwikkelt zich de popmuziek. Ook de ruimtevaart (jaren zestig: bemande ruimtevluchten) drukte een stempel op de mode

- eind zestiger jaren: het einde van de *haute couture*, begin van een periode van de *stylisten* die de trend voor de confectie aangeven
- eind zestiger en begin zeventiger jaren ontwikkelt zich de *uni-mode*: T-shirt en jeans. Mode ontstaat op straat. Voorbeeld: *minimode* (M. Quant)
- individuele vrijheid neemt grote vormen aan. Dit uitte zich in het kleedgedrag: topless badkleding, doorkijkkleding
- vrije-tijds-kleding wordt als normale kleding gedragen. Geen aandacht voor formele kleding bij speciale gelegenheden
- eind jaren zestig: protesten tegen Vietnam-oorlog, *flower-power*, *hippie-cultuur*. Hang naar exotische werelden en denkwijzen. Mode wordt gekenmerkt door exotische kleding en sieraden
- naast tweedehandskleding werd ook kleding gedragen die kenmerken van vroegere perioden bevatten
- sportkleding wordt in de mode opgenomen
- eind zeventiger jaren: *punkcultuur*. Een rauwe, primitieve stijl; veel zwart. Haardracht en kleding losser, agressiever. Sieraden

Mode is een van de belangrijkste middelen van zelfexpressie van de grote massa geworden. Elke leefstijl is nu bepalend voor de soort kleding die men draagt.

textielvormgeving

■ jaren zestig

- spectaculaire ontwikkeling van de textielvormgeving door de herwaardering van de volkskunsttraditie in Oost-Europa en USA
- monumentale textielobjecten:
 - dikke strengen touw, omwikkeld met garens worden gevormd tot monumentale ruimtelijke werken. Kleur wordt nadrukkelijk gebruikt
Hicks
 - van sisal en wol worden grote *decorstukken* ruimtelijk opgehangen, waartussen de toeschouwer zich kan begeven
Abacanowitz
- het wandtapijt ontwikkelt zich tot een ruimtelijk object in de jaren '60
 - Oost-Europa:
 - eerst tweedimensionaal
 - reliëf: textuur belangrijk
 - toepassing van grove materialen: jute
 - ruimtelijk: totale vorm en kleur zijn nu belangrijk
 - toepassing van kunstvezels en niet-textiele materialen
 - West-Europa:
 - invloed van het Bauhaus is groot
 - streng formele kunstwerken
 - Amerika:
 - kende geen tapijttraditie. Invloed van de weefkunst van de Indianen
 - kolonisten: *patchwork*, *quilts*
 - invloed van het Bauhaus door o.a. echtpaar **Albers**

■ jaren '70 – '75

- onderzoek naar de monumentaliteit van het ruimtelijk werk. Expositieruimte wordt belangrijk: *environment*
- de internationale miniatuurentoonstellingen beïnvloeden de textielvormgeving. Klein werken nodigt uit tot persoonlijk en meer experimenteel werk
- invloed van Japan: kleding (kimono's, meubelstoffen) synthese van de Japanse traditionele vormgeving en de Europese textiel

■ jaren 1975 – heden

- textiel heeft een eigen plaats in de beeldende kunst
- persoonlijke visie en individuele wijze van vormgeven staan centraal
- onderzoek naar de gebruikswaarde
- uitdiepen van oude ambachten:
 - zelf vilt maken
 - handgeschept papier toepassen